

УДК 378.001

DOI: 10.15587/2519-4984.2017.108974

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ НЕОБХІДНОСТІ ФОРМУВАННЯ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

© С. В. Толочко, Н. М. Рідей

Уточнено зміст понять «методична компетентність», «навчально-методична компетентність» і «науково-методична компетентність». Досліджено особливості структури науково-методичної компетентності викладачів у системі післядипломної педагогічної освіти. Виокремлено базові знання, уміння й компетенції, що входять до структури науково-методичної компетентності. Визначено й уточнено потреби у створенні інформаційно-методологічних баз забезпечення навчально-виховного процесу в системі післядипломної освіти

Ключові слова: післядипломна педагогічна освіта, навчально-методична й науково-методична компетентність викладачів, науково-дослідна робота викладача

1. Вступ

Ключову роль у ефективності системи вищої освіти відіграє післядипломна – неперервна освіта впродовж життя, яка забезпечує можливість навчання і працевлаштування протягом життя, надає дипломованим випускникам можливість здобути другу, паралельну, перехресну освіту (з удосконаленими кваліфікаціями і компетентностями) або підвищити кваліфікацію (здобувши дотичні, перехресні компетентності).

Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [1] одним із важливих завдань ставить удосконалення системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних та керівних кадрів системи освіти, підвищення їх управлінської культури, а також забезпечення системного підвищення якості освіти на інноваційній основі, сучасного психолого-педагогічного та науково-методичного забезпечення навчально-виховного і науково-дослідницького процесів.

Імплементация національної системи післядипломної педагогічної освіти до європейських аналогів гальмується воєнно-політичними умовами, соціальними та економічними чинниками, невідповідним кваліфікаційним рівнем компетентності управлінців (адміністраторів) та викладачів для реформування, узгодження системи післядипломної освіти та оновлення її змісту.

В освітянському суспільстві виникають суперечності, які негативно впливають і на розвиток післядипломної педагогічної освіти:

– наявні зміни в сучасному законодавстві та їх недостатнє обговорення й вивчення у вищих навчальних закладах;

– відсутність чи/і нерозробленість об'єктивних критеріїв оцінювання й порівнянності кваліфікацій і компетентностей фахівців, систем навчальних закладів, пропонуваніх навчальних програм, надаваних послуг;

– відсутність легітимної національної законодавчої бази в галузі післядипломної освіти на державному рівні;

– невідповідність рівня організації підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників сучасним вимогам;

– відсутність державного контролю з питань якості та методологічного забезпечення системи післядипломної освіти;

– недостатнє врахування в процесі навчання індивідуальних освітніх потреб науково-педагогічних працівників.

2. Літературний огляд

Задоволення нових запитів суспільства в підготовці фахівців вимагає перебудови всієї роботи сучасного навчального закладу та його підрозділів. Виникає потреба забезпечити відповідність сучасним вимогам – глобалізації та інтернаціоналізації, стандартизації і уніфікації, відкритості і доступності. Необхідно дотримуватися вимог щодо високої якості освітніх послуг, соціальної і професійної мобільності фахівця, його конкурентоспроможності на ринку праці, інших особистісних якостей випускника [2]. Оновлення потребує і система післядипломної педагогічної освіти України.

У [3] трактується поняття «післядипломна педагогічна освіта» як галузь освіти дорослих, яка забезпечує неперервне вдосконалення професійних знань, умінь та навичок педагогічних, науково-педагогічних та керівних кадрів освіти шляхом підвищення кваліфікації, перепідготовки, спеціалізації та стажування на основі новітніх технологій, досягнень науки і виробництва. Переважаюча парадигма такого тлумачення поняття «післядипломна освіта» панувала до запровадження компетентнісного підходу в освіті у світі й Україні.

Закон України «Про вищу освіту» тлумачить післядипломну освіту як спеціалізоване вдосконалення освіти та професійної підготовки особи шляхом поглиблення, розширення та оновлення її професійних знань, умінь та навичок або отримання іншої професії, спеціальності на основі здобутого раніше освітнього рівня та практичного досвіду [4].

Науковці досліджують питання формування методичної компетентності викладачів гуманітарного циклу в системі післядипломної освіти [5]. У [6] розглянуто проблему формування методичної компетентності викладачів спеціальних дисциплін вищих аграрних навчальних закладів. Формуванню готовності

вчителів до проектно-впроваджувальної діяльності в системі післядипломної педагогічної освіти присвячено дослідження [7], Науково-дослідницьку роботу як шлях формування професійної компетентності викладача проаналізовано у [8].

Сучасний стан розвитку післядипломної педагогічної освіти характеризується перебудовою функціонування її як системи на всіх рівнях регулювання (законодавчого, технічного, адміністративного, економічного, соціального) відповідно до європейських вимог у зв'язку з долученням України до європейського простору вищої освіти та світового. Післядипломна педагогічна освіта розглядається як один із пріоритетних напрямів у державі, оскільки вона безпосередньо пов'язана з перспективами розвитку та соціальної стабільності суспільства, становленням та розвитком наукових напрямів [3]:

- управління інноваціями в системі післядипломної педагогічної освіти;
- адаптивне управління соціально-педагогічними системами;
- запровадження дистанційного навчання в післядипломній педагогічній освіті;
- застосування педагогічного менеджменту в управлінні закладами освіти, психолого-педагогічні засади професійного розвитку педагогів;
- застосування стратегічного менеджменту в системі підготовки управлінських кадрів освіти;
- підготовка педагогічних кадрів в умовах євроінтеграції.

У [6, 9] досліджено процес формування методичної компетентності викладачів спеціальних дисциплін вищих аграрних навчальних закладів, уточнено сутність поняття «методична компетентність викладача-аграрника». Визначено чинники її формування: внутрішні й зовнішні умови, загальнометодичні та частковометодичні знання та вміння, які складають методичну компетентність викладачів спеціальних дисциплін вищих аграрних навчальних закладів. Запропоновано методику формування методичної компетентності викладачів спеціальних дисциплін вищих аграрних навчальних закладів, яка включає провідні шляхи та напрями:

- допрофесійну підготовку студентів аграрних ВНЗ;
- навчання на педагогічних факультетах аграрних університетів;
- систему науково-методичної роботи в університеті;
- самоосвіту викладача;
- систему управління якістю науково-педагогічного працівника;
- діяльність кафедр педагогіки, психології, методики;
- діяльність інститутів післядипломної освіти;
- атестацію педагогічних і науково-педагогічних працівників.

Проте проблема формування науково-методичної компетентності викладачів у системі післядипломної педагогічної освіти з урахуванням вимог сьогодення залишається малодослідженою. Увагу слід приділити специфіці навчання дорослих людей з

вищою освітою різних соціальних категорій. Варто також дослідити підходи до навчання осіб з відмінними: практикою, досвідом викладацької – науково-педагогічної, методичної, інформаційно-аналітичної, психолого-педагогічної та міжнародної – діяльності та її методичного наповнення з визначенням релевантності.

3. Мета та задачі дослідження

Мета дослідження – теоретико-методологічний аналіз переважаючої парадигми тлумачення післядипломної освіти, здатної відповідати викликам пожиттєвої зайнятості та самовдосконалення для становлення, необхідності формування науково-методичної компетентності викладачів.

Для досягнення мети були поставлені наступні задачі:

- проаналізувати наукові праці, присвячені формуванню педагогічної, у тому числі науково-методичної компетентності викладачів у системі післядипломної педагогічної освіти;
- з'ясувати зміст термінів «методична компетентність», «навчально-методична компетентність» і «науково-методична компетентність» з метою уточнення категоріального апарату та термінологічної бази дослідження;
- виявити сутнісні характеристики науково-методичної компетентності.

4. Теоретико-методичні аспекти обґрунтування необхідності формування науково-методичної компетентності викладачів у системі післядипломної педагогічної освіти

Енциклопедія освіти [3] основними функціями післядипломної педагогічної освіти вважає:

- компенсаційну (дає можливість працівникам освітніх закладів отримати додаткову освіту);
- адаптує (забезпечує пристосування педагогічних працівників до нововведень та змін, які відбуваються в освітньому, соціально-економічному та виробничому середовищі);
- розвиває (сприяє всебічному розвитку особистості в післядипломний період шляхом неперервного збагачення раніше здобутих знань, умінь та навичок, їх творчого зростання і оновлення).

Післядипломна педагогічна освіта є важливим фактором вирішення соціальних завдань щодо професійної відповідності працюючих цілям, завданням та інтересам особистості, конкретного навчального закладу, галузі, держави, регіону та транскордонного виміру.

Як відомо, у структуру діяльності науково-педагогічного працівника входять навчальна, навчально-методична, наукова, виховна та організаційна робота, робота, що ґрунтується на критеріях дослідницького університету, навчально-науково-інноваційна та міжнародна діяльність. Навчально-методична робота полягає в оволодінні вже існуючими в науці знаннями, вивченні досвіду викладання досвідчених колег та визнаних у світовій педагогічній науці професіоналів. Сутність науково-методичної роботи викладачів – у самостійному науковому

пошукові, формуванні особистісного стилю та власної персонал-технології.

На основі аналізу наукової літератури складову педагогічної компетентності викладача вищого навчального закладу – *методичну компетентність* – визначаємо в авторському розумінні як професійне утворення, що актуалізується в процесі педагогічної діяльності, у межах якої проявляється система методичних знань, умінь, навичок, здатностей і особистих вольових якостей [6]. Проте варто зауважити в якості самокритики, що це потребує вдосконалення з точки зору забезпечення компетентісного підходу, а саме віддзеркалювати вище перелічене усукупнення через самовдосконалення здібностей поряд з відповідальністю за прийняті рішення та здійснення професійної діяльності.

Залежно від виду діяльності науково-педагогічного, педагогічного працівника та базових знань, умінь і компетенцій було виокремлено навчально-методичну й науково-методичну компетентність.

Навчально-методична компетентність пов'язана з:

1) підготовкою та щорічним оновленням навчально-методичних комплексів із дисциплін з унесенням електронної версії на портал ВНЗ,

2) проведенням експертизи навчальної і наукової літератури, підготовкою й виданням методичних матеріалів до лекційних, семінарських, практичних, лабораторних занять; курсових проектів (робіт); дипломних проектів (робіт); магістерських робіт; навчальних (виробничих) практик; самостійної роботи студентів,

3) участю в підготовці та проведенні Всеукраїнських студентських олімпіад;

4) складання завдань для проведення тестового й підсумкового контролю знань зі змістових модулів та з навчальної дисципліни за кредитно-трансферною накопичувальною системою;

5) роботою в комісіях міністерств, відомств, спеціалізованих секцій комітету з Державних премій України, зокрема науково-методичних комісіях науково-педагогічних працівників спеціальностей, науково-технічних комісій; експертних радах; АК України; у вчених радах та комісіях вишу;

6) роботою в комісіях з розробки навчальних планів, стандартів вищої освіти тощо.

Тож навчально-методична компетентність – це достатній рівень оволодіння конкретними прийомами, способами, технікою та засобами педагогічної діяльності, що завжди пов'язана з методикою конкретної навчальної дисципліни, залежить від включення студентів у різні види діяльності та організації колективу навчальної групи.

Науково-методична компетентність викладача пов'язана з виконанням ним наукової, навчально-науково-інноваційної роботи, а також тих видів діяльності вищого навчального закладу, що ґрунтуються на критеріях дослідницького університету. Адже науково-методична діяльність науково-педагогічних працівників впливає на підвищення рейтингу університету в міжнародній класифікації вищих навчальних закладів в умовах постійного зростання популярності глобальних рейтингів ВНЗ.

Конкурентна боротьба за студентів і інвестиції актуалізує проблему модернізації їх офіційних веб-сайтів з показниками діяльності і «переліком критеріїв і субкритеріїв», що мають величезний вплив на потік студентів і фінансових вкладень в той чи інший інститут і навіть в ту чи іншу країну [10].

5. Результати досліджень та їх обговорення

Оскільки науково-методична компетентність є вищим утворенням порівняно з навчально-методичною, зростають і базові знання, уміння й компетенції науково-педагогічного працівника (табл. 1).

Тож якщо навчально-методична компетентність науково-педагогічного працівника сприяє реалізації компенсаційної та адаптуючої функції системи післядипломної педагогічної освіти, то науково-методична компетентність забезпечує виконання її розвиваючої функції. Це здійснюється шляхом усебічного розвитку особистості в післядипломний період. Основні шляхи: неперервне збагачення й накопичення знань, умінь і компетенцій, творче зростання, здійснення власних наукових досліджень. Усе це сприятиме отриманню авторських висновків і результатів теоретичного й практичного характеру у сфері викладання конкретної дисципліни і в рамках обраної теми.

Підвищення методологічної грамотності, яке супроводжує проведення науково-дослідної роботи й, відповідно, формування науково-методичної компетентності, полягає в активному оволодінні способами пізнання, операціями мислення, аналітичними уміннями та прийомами практичних дій, спеціальними для всіх видів діяльності.

Процес формування науково-методичної компетентності потребує використання в післядипломній педагогічній освіті не традиційних технологій, форм, методів, засобів, а інноваційних, сучасних. Необхідно диференціювати слухачів за контингентами, використовувати соціально-психологічні тренінги, методи мозкового штурму та самоспрямовуючого навчання. Доречним буде використання проектної діяльності, співпраці з вітчизняними та зарубіжними науковими установами. Варто використовувати досвід підготовки педагогів-фасилітаторів, тренерів, тьюторів для впровадження освітніх інновацій і перспективного педагогічного досвіду.

Головна мета формування науково-методичної компетентності у рамках післядипломної педагогічної освіти вбачається в розвитку інтелектуальних здібностей науково-педагогічних працівників у процесі дослідницького навчання, здійснення організації та проведення наукових досліджень, застосування дослідницьких технологій у освітній діяльності тощо. Бо ж логіка дослідницького навчання визначається так:

- учень (студент) сам виокремлює і ставить проблему, яку необхідно вирішити;
- пропонує підходи;
- перевіряє можливі рішення;
- робить висновки, виходячи з одержаних результатів;
- застосовує висновки до нових даних, узагальнює.

Таблиця 1

Структура науково-методичної компетентності

Базові знання, уміння й компетенції	Види базових знань, умінь і компетенцій
Науково-методична компетентність	
наукової роботи	<ul style="list-style-type: none"> – здійснення наукового керівництва, виконання функцій відповідального виконавця та виконавця окремих розділів за умови державної реєстрації та наявності звітів науково-дослідної роботи за державною чи ініціативною тематикою; – наукові доповіді на міжнародних та всеукраїнських конференціях, симпозиумах, семінарах на території України; – укладання словників, довідників (наукоємних наукових продуктів); – членство в експертних радах МОН та інших профільних Міністерств України і Національних Академій Наук; – участь у підготовці та представленні експозиції ВНЗ на виставках досягнень науково-технічного прогресу та освіти.
науково-дослідної роботи	<ul style="list-style-type: none"> – організація та здійснення наукових досліджень; – упровадження результатів науково-дослідної роботи в навчальну діяльність; – застосування дослідницьких технологій у навчанні; – методика організації дослідницької діяльності студентів; – підготовка міжнародних науково-практичних конференцій з проблем вищої освіти і науки, проблем відповідних галузей та інших напрямів; – закордонне стажування / відрядження НПП для проведення наукової та викладацької роботи; – підготовка студентів для участі у грантових програмах на отримання стипендій на навчання та стажування в закордонних вишах-партнерах, а також у міжнародних наукових студентських олімпіадах та конференціях; – підготовка студентів учасників та переможців II етапу Всеукраїнської студентської олімпіади та II туру Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт з природничих, технічних та гуманітарних наук МОН України; – керівництво науково-дослідною роботою студентів під час виконання НДР, за умов залучення студента до виконання НДР з оплатою праці; – керівництво підготовкою доповідей студентів на міжнародних і всеукраїнських конференціях; – керівництво підготовкою студентських наукових робіт на міжвузівські студентські наукові конкурси; – підготовка та видання підручників з грифом МОН / рішенням Вченої ради (у т.ч. електронних), у тому числі й іноземною мовою, а також навчальних посібників; – опублікування монографій, наукового та науково-практичного коментаря до кодексів України / законів України; монографій іноземною мовою у зарубіжних видавництвах; глумачного, термінологічного словника, довідника, бібліографічного покажчика, тезауруса; словника, атласу (наукоємних продуктів); – опублікування статей у наукових журналах, що входять до міжнародних наукометричних баз (SCOPUS та WebofScience); – наявність h-index за даними наукометричних баз Scopus, GoogleScholar; – службові твори: літературні та наукові письмові твори, переклад літературних творів, твори живопису, декоративно-ужиткового мистецтва, архітектури, скульптурні, графічні, фотографічні твори, твори дизайну, музичні твори, аудіо– та відеотвори, передачі (програми) організацій мовлення, медіатвори, сценічні постановки, кінотвори, анімаційні твори, аранжування творів, рекламні твори – для вищих навчальних закладів, в яких здійснюється підготовка фахівців за відповідними спеціальностями.
навчально-науково-інноваційної діяльності	<ul style="list-style-type: none"> – упровадження розробок у виробництво з опублікуванням матеріалів завершених наукових розробок у бюлетенях, збірниках; – отримання визнання навчальних або наукових програм чи структур (меморандумів, сертифікатів, угод); – підготовка та подання заявки на отримання фінансування: за програмою ЄС ГОРИЗОНТ 2020 (за умови підтвердження прийняття заявки грантодавцем); від інших міжнародних організацій (за умови письмового підтвердження прийняття заявки грантодавцем); – робота у складі організаційного комітету/журі/апеляційної комісії Міжнародної студентської олімпіади (за межами України).
сучасних інформаційних технологій навчання, наукової діагностики, експертизи	<ul style="list-style-type: none"> – електронні навчальні посібники; – інтерактивний комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни; – тестові системи комп'ютерної перевірки знань; – знання про публічні бібліотеки, науково-метричні бази даних й науково-метричні видання, інформаційні бази даних (початкових і кінцевих наукових результатів), генетичних матеріалів, демографічних, гендерних тощо.

Результати аналізу робіт науковців і власних досліджень дають підстави стверджувати, що організація студентоцентрованого навчання дослідницько-орієнтованої підготовки фахівців створює гармонійно сприятливе середовище навчання. Воно спрямоване на формування творчого і критичного мислення, досвіду пізнання та практичного інструментарію навчально-дослідницької діяльності. Це вимагає проектування й моделювання своєї професійної діяльності й самоосвіти на рівні світових вимог, рольового та імітаційного моделювання. Важливим стає формування футуристичного бачення власної траєкторії самовдосконалення й успішної зайнятості; пошук визначення власних особистісних смислів і ціннісних ставлень, мотивацій саморозвитку.

У 2017 році в Україні відсутні достатні інформаційно-методологічні бази забезпечення навчально-виховного процесу в системі післядипломної освіти як для її здобувачів, так і для вчителів, викладачів, що здатні забезпечити формування науково-методичної компетентності в умовах модернізації національної системи освіти та її інтеграції з міжнародними. Окрім актуалізованого, варто зауважити на відсутність вільного доступу до міжнародних інформаційно-методологічних баз. У зв'язку з чим виникає необхідність:

- модернізації системно-управлінської, функціональної організації структури системи післядипломної освіти;

- підготовки за гнучкими сучасними портативними програмами викладачів-дослідників, методистів, адміністраторів, управлінців і обслуговуючого персоналу для цієї системи, кадрового її забезпечення;

- розробки, обґрунтування, експериментальної перевірки навчальних програм підготовки викладачів (здобувачів) післядипломної освіти;

- розробки науково-методичної системи забезпечення навчальної, дослідницької, міжнародної, адміністративної, соціальної, культурно-виховної діяльності;

- інформаційно-аналітичного забезпечення (структури аналітико-дослідницької діагностики, моніторингу, експертизи, матеріально-технічного, інституційних, міжінституційних, регіональних, національних інформаційних мереж);

- моніторингу якості навчання, дослідництва і працевлаштування для скрінінгу даних подальшого вдосконалення програм, включаючи програми підвищення кваліфікації і стажування на робочих місцях у професійних середовищах із залученням роботодавців.

Автори в подальших дослідженнях планують вирішити завдання та пропонують долучитися до обговорення академічної спільноті.

Подальші завдання дослідження

1. Теоретичне обґрунтування панівного понятійно-категоріального апарату «післядипломна освіта», «науково-методична компетентність» у сучасній педагогічній, психологічній, соціальній науковій літературі.

2. Аналіз правового й технологічного регулювання дослідженого понятійно-категоріального апарату.

3. Установлення суперечностей між діючою системою післядипломної освіти та міжнародними аналогами.

4. Виокремлення переважаючих наукових умовиводів у сучасній педагогічній, методичній, довідковій літературі.

5. Конкретизація предмета, об'єкта й суб'єкта досліджень формування науково-методичної компетентності викладачів у системі післядипломної педагогічної освіти.

6. Висновки

1. Здійснено аналіз наукових праць щодо формування педагогічної, у тому числі науково-методичної компетентності викладачів у системі післядипломної педагогічної освіти.

2. Уточнено зміст понять «методична компетентність», «навчально-методична компетентність» і «науково-методична компетентність». З'ясовано, що навчально-методична компетентність науково-педагогічного працівника сприяє реалізації компенсаційної та адаптувальної функцій системи післядипломної педагогічної освіти, а науково-методична компетентність забезпечує виконання її розвивальної функції.

3. Визначено структуру науково-методичної компетентності, яка формується в процесі зростання базових знань, умінь й компетенцій науково-педагогічного працівника та сприяє формуванню його особистісного стилю та власної персонал-технології.

Література

1. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://pon.org.ua/novyny/2446-nacionalna-strategiya-rozvitku-osviti-v-ukrayini.html>
2. Рибалко, Ю. В. Формування професійної компетентності майбутніх екологів у фаховій підготовці у вищих аграрних навчальних закладах [Текст]: монографія / Ю. В. Рибалко; ред. Н. М. Рідей. – Херсон: Гринь Д. С., 2013. – 230 с.
3. Енциклопедія освіти [Текст] / ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
4. Про вищу освіту [Текст]. – Верховна Рада України, 2014. – № 1556-VII. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
5. Присяжнюк, Ю. С. Розвиток методичної компетентності викладачів гуманітарного циклу в системі післядипломної освіти [Текст]: дис. ... канд. пед. наук / Ю. С. Присяжнюк. – К., 2010. – 277 с.
6. Толочко, С. В. Формування методичної компетентності викладачів спеціальних дисциплін вищих аграрних навчальних закладів [Текст]: дис. ... канд. пед. наук / С. В. Толочко. – К., 2012. – 309 с.
7. Мариновська, О. Я. Формування готовності вчителів до проектно-впроваджувальної діяльності в системі післядипломної педагогічної освіти [Текст]: автореф. дис. ... д-ра пед. наук / О. Я. Мариновська; Луган. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Луганськ, 2010. – 44 с.
8. Семакова, Т. О. Науково-дослідницька робота як шлях формування професійної компетентності викладача [Текст] / Т. О. Семакова, О. П. Сіліщенко // Інформаційні технології в освіті, науці та виробництві. – 2012. – № 1 (1). – С. 124–127.

9. Лукач, В. С. Організація практичного навчання студентів аграрних вищих навчальних закладів [Текст]: навч. пос. / В. С. Лукач, С. В. Толочко. – К.: Аграрна освіта, 2011. – 320 с.

10. Рідей, Н. М. Путівник у прикладну наукометрію [Текст]: навч. пос. / Н. М. Рідей, О. В. Зазимко, Л. В. Кліх, Т. С. Кішак, Д. Ю. Касаткін, А. В. Шостак, Ю. В. Рибалко. – Старобільськ: ПРОГТЕХСНАБ, 2015. – 571 с.

Дата надходження рукопису 19.05.2017

Толочко Світлана Вікторівна, кандидат педагогічних наук, кафедра соціально-гуманітарних дисциплін, Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України «Ніжинський агротехнічний інститут», вул. Шевченка, 10, м. Ніжин, Україна, 16600
E-mail: svitlana-tsv@ukr.net

Рідей Наталія Михайлівна, доктор педагогічних наук, професор, кафедра освіти дорослих, Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова, вул. Пирогова, 9, м. Київ, Україна, 01601
E-mail: nataliia.ridei@gmail.com

УДК 372.41

DOI: 10.15587/2519-4984.2017.109058

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНЬОГО СЛОВА

© А. В. Курчатова

У дослідженні визначено актуальність обраної теми, зроблено короткий огляд психолого-педагогічної літератури та досліджуються проблеми використання художнього слова як дієвого засобу розвитку творчої особистості дитини дошкільного віку. Визначено педагогічні умови формування творчої особистості дитини засобами художнього слова. Зроблено висновок про те, що використання в навчально-виховному процесі різноманітних творчих завдань сприяє розвитку творчого потенціалу дошкільників

Ключові слова: художнє слово, творчість, творча особистість, художньо-мовленнєва компетенція, художня література, творчі завдання

1. Вступ

Розбудова системи дошкільної освіти ставить нові вимоги до формування особистості дитини. Сучасний підхід до мовної освіти потребує всебічного розвитку компетентної особистості, що забезпечується особистісно-орієнтованим підходом у навчанні і вихованні дитини дошкільного віку. Головною метою сучасної дошкільної освіти є формування всебічно розвиненої, духовно багатой творчої особистості, яка вмє комунікативно виправдано й грамотно користуватися мовою в різноманітних ситуаціях. Дошкільник повинен вмєти не просто володіти рідною мовою, а користуватися нею у різноманітних життєвих ситуаціях, тобто будувати змістовне, граматично та стилістично грамотне висловлювання залежно від ситуації спілкування. Базою мовного розвитку є формування мовленнєвої компетенції дошкільника та його творчий розвиток. Тому актуальною проблемою сьогодення є пошук перспективних шляхів та виявлення ефективних умов, які будуть сприяти формуванню у підростаючих поколінь системи спеціальних знань у різних галузях, розвитку творчої активності та мислення, творчих і мовних здібностей, світоглядних орієнтацій, системи духовних цінностей цієї особистості.

Ідея самоцінності, унікальності дитини, необхідності розвитку її творчого потенціалу знайшла своє відображення в нормативних державних документах – Національній стратегії розвитку освіти

України на 2012–2021 рр., Законі «Про дошкільну освіту», Базовому компоненті дошкільної освіти. У законі України «Про освіту» наголошується, що метою освіти є всебічний розвиток дитини як особистості, її нахилів, здібностей, талантів [1]. Базовий компонент дошкільної освіти спрямовує зусилля батьків, педагогів, психологів на розвиток творчого потенціалу кожної дитини [2].

2. Літературний огляд

Як засвідчує аналіз наукових джерел, напрями досліджень щодо проблеми формування творчої спрямованої особистості дошкільника, відображені в педагогічній теорії, можна розділити на декілька груп. Перша присвячена питанням визначення сутності творчості та творчого процесу. Так, М. Бердяєв розглядав творчість як фундаментальну характеристику людини, суть якої полягає у прирості, збільшенні, створенні нового, якого ще не було в світі [3]. Друга група присвячена характеристиці творчих здібностей. Л. Венгер зробив висновок про те, що оволодіння діями наочного моделювання на матеріалі аналізу художніх творів сприяє розвитку здібностей, які забезпечують максимально високий для дітей дошкільного віку рівень переказу літературних творів і самостійності літературної творчості [4]. Третя група напрямів досліджень присвячена питанням створення умов та технологій розвитку творчого мислення. Н. Гавриш визначила психолого-педагогічні